

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Art. 1. Quinam malè senserint de divinitate Spiritus sancti.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83594)

bet ille, qui dicit: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt. Aequalis est igitur.*

Superius eod. cap. dixerat: *Sed habet, inquit, Dei Filius autorem Patrem. Si propterea Deum Patrem Deo Filio dicis autorem, quia ille genuit, genitus est iste, quia iste de illo est, non ille de isto, fateor & concedo. Si autem per nomen Autoris minorem vis facere Filium, Patremque maiorem, nec ejusdem substantia Filium, cuius est Pater, detestabor & respuam... Vivam Filius, inquit, accepit. Accepit sicut genitus à genitore. Omnia, inquit, quæ habet Pater, mea sunt. Omnia ergo, quæ habet Pater, dedit ille genendo, accepit iste nascendo; nec dando ille amisit, quod habuit: nec iste, cum esset & non haberet, accepit: sed sicut ille permansit habens omnia, cum ea, quæ habet, Filio dederit omnia: sic iste nunquam fuit sine omnibus, quæ non egendo, sed nascendo accepit ut Filius: quia nunquam potuit esse non natus, & ea, sine quibus non est natus, & est immutabilis natus, semper habuit, quia semper est natus.*

Dato igitur, quod Pater, quæ pater, hoc est, quæ ingenuus genitor, Filio quadantenus emineat notionaliter, atque ita Filius, quæ filius, quadantenus Patri subjectus sit; hæc subjectio nullam planè dicit imperfectionem, sive positivam, sive negativam, in Filio; quia, ea non obstante, in essentialibus, imò simpliciter, Patri perfectè æqualis est: habet enim omnia essentialia, quæ habet Pater; & habet, quia accepit, non egendo, sed nascendo; & semper habuit, quia semper natus est; & semper habuit immutabiliter, quia semper natus est immutabilis; & semper habuit summa necessitate, quia semper summa necessitate natus est. Semper igitur Filius immutabiliter & summa necessitate habuit omnia essentialia, quæ habet Pater, quia ab eo semper immutabiliter, & summa necessitate accepit, ut genitus à genitore. Sic autem accepisse, nullam dicit indigentiam in eo, qui accepit, quia nunquam fuit & non habuit, & ita nunquam fuit & eguit: unde dedisse sic accipienti, non est, inopi subvenisse, sed non egentem genuisse: nec dedisse sic accipienti, magis beatum est & perfectum, quam sic accepisse; quam ob rem in Deo non magis beatum est, esse Patrem, quam esse Filium: unde in Deo vel Filius nullam subjectionem habet ad Patrem; vel si quam habere potest dici, non est nisi latè & improprie subjectio: non enim est subjectio minoris ad maiorem, vel inferioris ad superiorem, sed æqualis ad æqualem, quorum hic alterius principium est: non est subjectio necessitatis, sed voluntaria & pietatis, quatenus pius est unum alteri deferre, tanquam principio sui esse; quamvis illud esse absque omni indigentia, ac proprie dicta dependentia ab eo accepit. Unde qui dedit esse, nullum proprie jus habet in eum, qui accepit, nec nisi volenti præcipere, & volentem mittere potest. Totam hanc doctrinam paucis comprehendit Hilarius, cum ait, Patrem, quia Pater est, maiorem esse; Filium verò minorem non esse, quia Filius est.

Porro quæ hoc articulo dicta sunt hæcenus, nemo non videt plurimum valere ad confirmandam Scripturam Ecclesiasticorum, qui tribus prioribus Ecclesiæ sæculis floruerunt, & quos articulo superiore defendimus, orthodoxiam circa Verbi divinitatem. Et enim si post exortam Arianam hæresim, inter orthodoxos Ecclesiæ doctores tot fuerunt, qui Patrem, quæ Patrem, Filio maiorem dixerint, licet Filium unius substantiæ & deitatis cum Patre crederent, & contra Arianos acerrimè defenderent; quis mirabitur alios, nondum exorta Ariana hæresis, securius scribentes, Patri, quæ Patri, supra Filium eminentiam quandam & auctoritatem attribuisse, eamque interdum durioribus verbis expressisse? Aut quis propterea eos merito vel suspicabitur, Filium alterius substantiæ à Patre, & inferioris naturæ credidisse, & docuisse? Itaque pro certo statuamus, eos de Filio sensisse, quod alii postea senserunt, Filium scilicet substantia, maiestate, gloria, & deitate parem Patri, sed notionali excellentia imparem; quam inæqualitatem si quando vi-

dentur exaggerasse, verba eorum benigna interpretatione corrigenda sunt, non eorum fides culpanda est. Certè non aliud de Filio senserunt, quam quod sentiebat Ecclesia, in cuius gremio defuncti sunt. Quid autem Ecclesia tribus prioribus sæculis de Verbo Dei Filio senserit, evidenter demonstratur argumento præscriptionis ex iis quæ initio quarti sæculi circa Arianam hæresim contigerunt, & ex quibus

Sic argumentari licet. Ecclesia initio quarti sæculi damnavit, & dixit devovit Arium, asserentem Verbum esse creaturam; Verbum non extitisse ab æterno, sed fuisse tempus, non quidem reale, sed imaginarium, quando non erat; Verbum non de substantia Patris genitum esse, sed de non extantibus factum, adeoque Filium Dei non esse verè & proprie, sed improprie tantum & nupcupative. Ergo initio quarti sæculi Ecclesiæ fides erat, quod Verbum non esset creatura, sed verus Deus; quod extitisset ab æterno, & ante omne tempus, sive reale, sive imaginarium; quod non factum esset de non extantibus, sed de Patris substantia genitum esset; quod esset verus & genuinus Patris socius, adeoque verè ac proprie Filius Dei: uno verbo quod esset unius & ejusdem substantiæ cum Patre, ac proinde unus cum Patre verus Deus, æternus, immensus, omnipotens, &c. Ergo hanc eandem de Verbo, quam in Nicæno Symbolo expressit, fidem habuit Ecclesia tribus prioribus sæculis: alioquin ostendatur, quando aliam habuerit; quando idem senserit, quod postea sensit & docuit Arius; quando, in qua mundi parte, quod auctore hæc in Ecclesiæ doctrina mutatio coeperit; quæ jurgia, & quas contentiones excitavit; quibus promotoribus totum orbem inyasit, & omnes Ecclesias particulares corruerit; quos adversarios experta sit. Quod enim talis in re tanti momenti mutatio incerto tempore, generali Episcoporum & doctorum omnium conjuratione tacita vel expressa, ubique simul facta sit; aut quod ab una particulari Ecclesia sensim ad alias omnes propagata sit, nullo advertente, aut reclamante, asserere summæ insanie est, atque dementiæ. Præterea, evidenter repugnat experientiæ, & promissionibus à Christo factis Ecclesiæ.

DISPUTATIO IV.

De Divinitate Spiritus sancti, & unitate Dei in trinitate personarum.

ARTICULUS I.

Quinam malè senserint de Divinitate Spiritus sancti.

§. I.

Primus de Spiritu sancto, quod constat, malè sensit Origenes, qui infra Patrem Filium, infra Filium Spiritum sanctum constigebat, sicut & infra Spiritum sanctum Angelos, & infra Angelos homines. Unde juxta doctrinam Origenis, inter substantias intellectuales primum & supremum locum tenet Pater, qui, cum solus sit ingenuus, solus verus Deus est; secundum Filium, ut rerum omnium à Patre conditarum excellentissima; tertium Spiritus sanctus, ut creatura Filii perfectione proximior; quartum Angeli; quintum & infimum obtinent homines. Quare docebat idem Origenes, Angelos ab hominibus, ab Angelis Spiritum sanctum, à Spiritu sancto Filium, à Filio Patrem, maximum & supremum Deum, videri non posse, ut refert S. Epiphanius her. 64. num. 4. & S. Hieronymus epist. 61. ad Rammachium.

Epist. 59. ad Avitum his verbis doctrinam Origenis expoluerat: *Tertium dignitate & honore post Patrem & Filium asserit Spiritum sanctum. De quo cum ignorare se dicat, utrum factus sit, an infectus, in posteriore*

riori

rioribus, quid de eo sentiret, expressit, nihil absque solo Patre infectum esse confirmans. Filium quoque minorem Patre, eo quod secundus ab illo sit; & Spiritum sanctum inferiorem Filio in sanctis quibusque versari. Atque hoc ordine maiorem Patris fortitudinem esse, quam Filii & Spiritus sancti: & consequenter ipsius sancti Spiritus maiorem esse virtutem ceteris, quæ sancta dicuntur. Hæc autem omnia ex libro primo *de deo* deprompserat S. Hieronymus, qui sub finem laudatæ epistolæ, de eodem Origene hæc adhuc scribit: *In alio loco Filium & Spiritum sanctum non vult de Patris esse substantia, ne divinitatem in partes secare videatur.* Ante S. Hieronymum S. Basilii lib. de Spiritu sancto c. 29. scripserat Origenem de Spiritu sancto non sana ab omni parte dogmata tueri.

Potest opera Origenis ab hæreticis interpolata fuisse conquesti sunt Origenistæ, & nominatim Ruffinus; sed potius credendum est Epiphano, Hieronymo, aliisque Patribus, qui libros Origenis triverunt, legerantque diligentissimè, & eum de sanctissima Trinitate malè scripsisse, memoria prodiderunt; potius, inquam, illis credendum est, quàm divinati Ruffino, homini minimi pretii. Adde quod non solum Eusebius Cæsariensis, qui erroribus Origenis circa divinitatem in hoc est passus est, sed etiam Didymum Trinitatem in hoc est passus est, sed etiam Didymum Alexandrinum, qui & de Divinitate Spiritus sancti catholice sensit, & in Origenem propensissimus fuit, ingenue fassus sit eum ita scripsisse, & solum conatus sit in bono & catholico sensu interpretari, ut testatur S. Hieronymus epist. 55. ad Pammachium & Oceanum. Denique si Origenes sic divinando excusari potest impune, hac defensionis perturbatione, ut ait S. Hieronymus apol. 2. nec Marcion, nec Manicheus, nec Arius, nec Eunomius accusari poterunt; quia quidquid nos ab his impie dictum objecerimus, discipuli respondebunt, non a magistris suis ita esse edictum, sed ab inimicis esse violatum.

S. II.

Dionysius Alexandrinus Spiritum sanctum non Deum, sed creaturam asseruit, si Basilio credimus. Nam de Dionysio sic loquitur epist. 41. De Spiritu sancto voces edidit, quæ nulla prorsus sui parte competunt sancto Spiritui, divinare illi atque adorandam adimens maiestatem, & eundem ad hæc inferiora devexim creatæ adnumerans ac servili naturæ. Idem illum de Filio sensisse scribit ead. epist. Is Dionysius, inquit, quod unum expetebat, nempe expugnare Sabellianum dogma, perspicue admodum obtinuit, sed ex superfluo: nam non solum diversitatem hypostasum, hoc est, personarum, sed & usum, hoc est, essentia differentiam constituit, potentiam Filii imminuit, & ipsius gloriam immutat, ac maiestatem. Hinc adeo contigit, ut malum permutarit malo, atque aberravit à scopo rectissime & sincerioris doctrine. Quo factum est, ut varius sit deprehensus, & inconstans in conscriptionibus suis. Et quidem tollit nunc omouisionem, per ea quibus in recta constitutione hypostasum, hoc est, personarum minus rectè usus est; nunc contra admittit, dum respondet Hieronymo.

Sic autem ibidem Dionysium excusat Basilius: Causam verò huius non puto animi malitiam esse, sed quod vehementer cupit obliuari Sabellio. Soleo itaque illum similem estimare plantatori cupiam, qui recentis plantæ correcturus averfionem, ita immoderatè illam retorquet, ut à medio aberret, & ad contrarium latus ramulum abducit. Tale quid & ab hoc viro factum deprehendimus. Hic nempe dum impietati Libyane se opponit acriore impetu, minus prudenter sibi prospiciens, in malum huic oppositum præceptum abiit, & quidem nimio contendendi studio.

Ad hæc respondeo, Basilium, cum hanc epistolam scriberet, non habuisse præ manibus Apologeticum, à Dionysio conscriptum, & in libros tres divisum, ut Basilius ipse ibidem testatur. Quæ de rebus Dionysii, inquit, sciscitaris, venerunt quidem ad nos admodum illius multa: libri verò nondum adfuerunt: atque ideo nihil dum misimus. Quare mirum videri non de-

bet, quod Basilius Dionysii mentem & doctrinam eatenus non poruerit perspectam satis habere, atque ita perperam crediderit & scripserit Dionysium malè de Filii & Spiritus sancti divinitate sensisse & scripsisse.

Itaque cum sancto Athanasio, qui apud se habuit etiam libros Apologeticos, à Dionysio conscriptos, cuique adeo melius nota & perspecta fuit mens & doctrina Dionysii, dicimus Dionysium immeritò accusari violatæ divinitatis Filii & Spiritus sancti, eumque catholicè sensisse & scripsisse de Divinitate utriusque. Quod Athanasius in epistola de sententia Dionysii demonstrat, ex ipsis Dionysii verbis, ex ejus Apologetico depromptis, quamvis fusè quidem de Filii, & obiter tantum de Spiritu sancti divinitate id demonstret, quia scribit contra Arianos, qui tunc temporis solam Filii divinitatem aperitè impugnabant. In laudatæ autem epistola accuratè ostendit ex verbis ipsius Dionysii, illum sensisse & docuisse Verbum esse Patri coæternum, verum & genuinum Patris fœtum, verè genitum, non factum, & unius ac ejusdem substantiæ eum Patre. Unde jam habemus Dionysium immeritò à Basilio accusatum imminuta potentia Filii, & ipsius gloria, ac maiestatis immutata.

Præterea, quod S. Basilius etiam immeritò insimularit S. Dionysium ademptæ Spiritus sancti divinitatis & adorandæ maiestatis, & Spiritus sancti ad inferiora devexi, atque creatæ ac servili naturæ adnumerati, evidenter ostendimus ex ipsius Dionysii verbis apud S. Athanasium epist. laudatæ. Sic igitur in secundo apologie suæ volumine contra delatores suos loquebatur Dionysius: Singula illa nomina de quibus locutus sum, insepregabilia à se invicem sunt, nec dividi queunt. Patrem cum dico, etiam sine mentione Filii, Filium sub Patris vocabulo indicatum volui. Contra si in mentione Filii Patrem omissem, tamen ille sub nomine Filii præintelligi debuit. Sancti Spiritus mentionem feci, sed ita ut pariter adjungerem, undenam ille, & per quem venerit: sed isti ignorant Patrem à Filio alienari non posse, & sub Patris vocabulo primum conjunctionis authorem contineri, & Filium à Patre quasi domicilio disgregatum non esse, eo quod Patris vocabulum hanc communionem indicet, & in Patris Filiique manibus esse Spiritum sanctum, sed ita ut neque à mittente, neque à ferente sequeatur. Qui fieri igitur possit, ut cum istis nominibus utar, suspectus habear, quasi ista separari, dividi que existimaverim?

Ecce Dionysius ipse protestatur expressè, se nunquam separasse, vel dividisse, hoc est, se nunquam existimasse, separatam, vel divisam esse substantiam Filii à substantia Patris, aut substantiam Spiritus sancti à substantia Patris & Filii. Hoc autem protestari, nihil aliud est, quàm protestari, se nunquam docuisse aliam Patris, aliam Filii, & aliam Spiritus sancti substantiam esse; se semper sensisse unam & eandem esse substantiam Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Sed quod nullum tergiversationi locum relinquit, paulò post verba laudatæ Dionysius disertissimè asserit illam in Patre, & Filio, & Spiritu sancto unitatem & identitatem in substantia. Hoc scilicet pacto, inquit, unitatem, quæ indivisibilis est, in trinitatem dilatamus: & trinitatem, quæ diminui non potest, in unitatem consummamus; & tamen scilicet accusamur, quasi qui dicamus Filium (subintellige, & Spiritum sanctum) unum esse ex numero rerum factarum, & nequaquam Patri consubstantialem. Quid hoc aliud est, obsecro, quàm apertè confiteri unitatem substantiæ & deitatis in trinitate personarum, & trinitatem personarum in unitate substantiæ, & deitatis?

Sed ad maiorem adhuc Dionysii orthodoxiæ evidentiam observa. Ex occasione Epistolæ, ut jam à nobis relatum est, contra Sabellii impietatem à Dionysio ad Ammonium & Euphranorem scriptæ, à Pentapolitanis orthodoxis aliqui, qui Romam venerant, Dionysium apud cognominem Pontificem accusarunt violatæ divinitatis Filii & Spiritus sancti, quasi qui ne-

Apud Ath.
Epist. laud.

gasset

Apud. Ath.
lib. de decre-
tis Nic. Syn.

gasset in dicta epistola Filium & Spiritum esse Patri consubstantialia, & utrumque diversae à substantia Patris substantiae asseruisset. His epistolae, à Dionysio Romano ad Alexandrinum scriptae, verbis continentur accusatio: *Deinceps adversus eos dicam, qui dividunt, & secant, & evertunt religiosissimum dogma Ecclesiae Dei; monarchiam in tres quasdam virtutes partientes, & divisas hypostases, ac deitates tres. Nam audio quosdam apud vos esse, institutores, & doctores divini Verbi, qui illius sunt opinionis auctores: qui ex diametro, ut sic dicam, pugnant cum Sabellii placitis. Hic enim blasphemant, Filium ipsum asserens esse Patrem, & è converso Patrem esse Filium. At isti tres quodammodo Deos predicant, dum sanctam monadem dividunt in tres hypostases peregrinas, & à se invicem planè separatas.* Dionysius autem Alexandrinus, accepta Romani epistola, ad eum misit Apologiam, tribus libris contentam, in qua se apud eum plenè purgavit, eique innocentiam suam probavit. His praesuppositis

Porro Dionysii Alexandrini orthodoxiam sic argumentor evidenter. Ille falsò accusatus est violatè divinitatis Filii & Spiritus sancti, qui falsò dictus est, partitus esse monarchiam in tres virtutes, tres substantias, tres deitates; qui falsò dictus est, sanctam monadem divisisse in tres substantias peregrinas, & à se invicem planè separatas, hoc est, in tres substantias, seu naturas, realiter distinctas & diversas. Atqui Dionysius Alexandrinus falsò dictus est partitus esse, &c. Ergo falsò accusatus est violatè divinitatis Filii & Spiritus sancti; adeoque immeritò traducitur, quasi qui divinam & adorandam majestatem Spiritui sancto ademerit, eumque, ad inferiora devexum, creatae ac servili naturae adnumeravit.

Prob. min. Nam Dionysius Alexandrinus apud cognominem Pontificem & Romanam Synodum accusatus, neque damnatus, neque exautoratus fuit, sed in Ecclesiae communione mansit, & sedem suam retinuit. Damnationem autem & depositionem effugit, non palinodiam recantando apud Pontificem Romanum & ejus Synodum, sed apud utrumque accusationem sibi intentatam diluendo, & utrique innocentiam suam probando. Atqui accusationem sibi intentatam nec diluit, nec diluere potuit, nisi ostendendo se nunquam partitum esse monarchiam in tres virtutes, tres substantias seu essentias, tres deitates; nunquam se sanctam monadem divisisse in tres substantias peregrinas, & à se invicem separatas, sive, quod idem est, in tres substantias, seu naturas realiter distinctas & diversas. Ergo, &c. Totum hoc argumentum paucis complectitur Athanasius, cum ait: *Epist. laud.* Magni certe argumenti est, nihil eos (Arianos) veri dicere, & calumniis virum (Dionysium Alexandrinum) premere, quòd ille nunquam ab aliis Episcopis de impietate convictus est, neque haeresim propugnando ab Ecclesia secessit, sed in ea cum pietate obdormivit; quòdque ejus memoria habemus cum Patribus hucusque celebrata est, & in catalogum relata: qui scum istis (Arianis) ejusdem opinionis fuisset, aut si scriptorum suorum rationem non reddidisset, minime dubium, quin eadem, quae illi, passurus fuisset.

Confirm. Ille falsò dictus est monarchiam in tres deitates partitus esse, & sanctam monadem in tres substantias seu essentias distinctas & diversas separasse, qui ea de re accusatus, plures libros scripsit, non rixandi animo, & ostendendi monarchiam in plures deitates, & monadem in plures & diversas essentias à se divisas & separatas fuisse; sed ut objectum sibi crimen dilueret, probaretque, se non ita sensisse & scripsisse. Atqui Dionysius Alexandrinus plures libros, & quidem sub nomine Apologiae, scripsit, non rixandi animo, &c. Ergo, &c. Hoc argumentum suggerit Athanasius. *Epist. ead.* Quod ad Praesulem Alexandrinum Dionysium attinet, inquit, ex Apologia ejus satis apparet, eum non illius sententiae, cuius isti dicunt, fuisse... imò potius scripta illius efficaciter demonstrant, calumnias esse, quibus vulgo impetitus

est. Non enim rixandi animo, sed sui purgandi, Apologiam scripsit. Certe qui suam innocentiam purgat, quid aliud facit, quàm quod crimen diluit?

Ex dictis habemus, 1. Dionysium Alexandrinum apud cognominem Romanum Episcopum accusatum esse, quasi monarchiam & sanctam monadem violasset, negando scilicet unam & eandem esse trium personarum substantiam, atque ita quasi non solum Filii, sed etiam Spiritus sancti divinitatem oppugnasset. 2. Ad hanc accusationem, velut crimen sibi objectum, refutandam, plures libros conscripsisse. 3. Et sic accusationem hanc refutasse, ut se purgaverit apud Pontificem, eique innocentiam suam probaverit. 4. Atque ita in suis contra Sabellium scriptis, neque monarchiam & sanctam monadem violasse, neque Filii aut Spiritus sancti divinitatem oppugnasse. 5. Semper credidisse unitatem substantiae cum personarum trinitate; licet in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola, non modò non defenderit expressè, sed potius sic incubuerit probandae personarum distinctioni, ut in unitatis & identitatis earum in substantia rejectae suspitionem venire ponerit.

Quòd autem Dionysius in dicta epistola, unde suspicio nata est, in probanda identitate substantiae nullus, in asserenda verò distinctione personarum totus, & penè nimius fuerit, non carere probabili excusatione ostendit non semel Athanasius. Pugnat enim contra Sabellium & Sabellianos, qui non unitatem substantiae, sed personarum distinctionem rejiciebant, & ad quibus obstruendum os, ea Scripturae loca, quae cum personarum distinctione substantiae unitatem significant, minùs idonea visa sunt Dionysio, quàm alia, quae cum distinctione personarum aliquo pacto innuere videntur naturarum diversitatem. Unde in his textibus allegandis, Dionysius, ut cum Athanasio loquar, egit ut medicus, qui ea remedia, quae aliis inter se congruere non videntur, pro sua peritia vulneribus adhibet, non alio tamen, quàm ad mali curationem, respiciens; & ut probus praeceptor, cuius est omnia in erudiendo ad mores discipulorum dispensare, donec eos ad profectum absolutae eruditionis evehat.

Epist. st. ead.

Denique quod ait S. Basilii Dionysium varium & inconstantem fuisse circa Consubstantialia, illudque modò rejecisse, modò admisisse, hoc non dixisset, si prae manibus habuisset Dionysii libros. Nam in primo, Dionysius cognominem Romanum Pontificem alloquens, sic agebat: *Ostendo, in alia scilicet epistola, quam ad eum scripserat, falsum esse crimen, quo mihi objiciunt, quòd Christum Deo consubstantialia esse negassem. Nam tametsi dico me id vocabuli in sacris litteris nec legisse, nec reperisse, verumtamen argumenta mea, quae postmodum subiunxi, & ab aliis tacita sunt, nonne prorsus ab hac sententia discrepant: qui & humanam sobolem pro exemplo allegavi, de qua nihil dubium, quin sit cum genitore ejusdem generis, atque eo solo parentes à liberis alios esse, quòd ipsi liberi sui non sint? Sensum igitur Consubstantialis semper admisit Dionysius, ipsam vocem nunquam rejecit, sed solum ab illa aliquando abstinuit, scripsitque illam in sacris litteris à se neque lectam, neque repertam, ac denique tandem illam cum ceteris Catholicis usurpavit, ut constet ex ejus ad Paulum Samozatenum epistola,*

§. III.

Malè sensuit, si S. Augustino fides habetur, de divinitate Filii & Spiritus sancti Donatus Episcopus Carthaginensis ex parte Donatistarum: nam successit Majorino, quem contra Caecilianum, conftrato schismate, Carthaginensem Episcopum ordinaverat Donatus alter, è Numidia oriundus. De illo autem haec scribit S. Augustinus lib. de haeres. 69. *Eloquentia sua sic confirmavit hanc haeresim, ut multi existiment, propter ipsum potius, quàm propter Donatum Numidam, eos Donatistas vocari. Extant scripta ejus, ubi apparet eum etiam non catholicam de Trinitate habuisse sententiam: sed quamvis ejusdem substantiae, minorem tamen*

tamen

tamen Patre Filium, & minorem Filio putasse Spiritum sanctum. Verum in hunc, quem de Trinitate habuit, ejus errorem Donatistarum multitudo intenta non fuit, nec facile in eis quisquam, qui hoc illum sensisse noverit, invenitur. Sed cum Donatus docuerit unam & eandem esse substantiam Patris, Filii, & Spiritus sancti, & sic nullam inter eos in essentialibus & absolutis inaequalitatem posuerit; per se enim notum est, plures non posse non esse parēs in ea ratione, in qua unum & idem sunt; facile exculari potest, dicendo eum non aliud sensisse, quam plerique alii veteres, qui Patri supra Filium, & Filio supra Spiritum sanctum notionalem quandam principii excellentiam & auctoritatem attribuerunt, & nihilominus Filium & Spiritum sanctum verum Deum crederunt.

Cum Origene non solum circa Filii, sed etiam circa Spiritus sancti divinitatem erravit Eusebius Caesariensis, ut patet ex lib. 3. de Eccles. Theologic. c. 6. *Filius unigenitus Deus*, inquit, *qui erat in sinu Patris. At Spiritus Paracletus neque Deus, neque Filius. Quoniam non de Patre, perinde atque Filius, generis accepit, & unus ex eorum censu est, qui per Filium condebantur: quandoquidem omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Ecce aperte negat Eusebius Spiritum sanctum esse Deum, etiam eo sensu, abusive scilicet & improprio, quo vult Filium Deum esse; & aperte asserit Spiritum sanctum à Filio, perinde ac reliquis creaturas, factum & conditum fuisse; cum solus Filius à solo Patre ad existimiam quandam ejus similitudinem factus fuerit, adeoque nuncupetur & Filius Dei unigenitus, & Deus.

Quamvis Arius, pessimè sentiens de Filio, non posset non sentire pessimè de Spiritu sancto; nullus enim unquam haereticus insanivit adeo, ut Spiritum sanctum Filio anpeponeret, & dicendo Filium creaturam, nihilominus Spiritum sanctum verum Deum diceret; palam tamen, & expressis verbis non impugnavit, nisi solam Filii divinitatem, saltem ante Nicenam Synodum. Nam Spiritus sancti mentio nulla fit in ejus epistolis, aut libellis, nec in Alexandri litteris, in quibus ejus blasphemiam accuratè enumerantur: neque in Nicæna Synodo pro asserenda Spiritus sancti divinitate laboratum est, sicut laboratum est pro asserenda divinitate Filii: unde in Symbolo nihil in particulari sancitum est de Spiritu sancto. Cujus rei hanc reddunt rationem Patres, quod tunc necessesse non fuerit, quidquam definire de Spiritu sancti divinitate, de qua nondum mora fuerat quaestio. Utrum autem Arius postea etiam Spiritus sancti divinitatem palam & expresse oppugnaverit, dubium est, nec extat monumentum, quo certò probari possit, sic oppugnasse, nisi quod S. Epiphanius her. 69. & post eum S. Augustinus lib. de her. 49. de puris Arianis affirmant, eos velle Filium esse creaturam, sanctum verò Spiritum esse creaturam creaturæ, hoc est, ab ipso Filio creatum esse.

Sancti Spiritus divinitati aperte bellum indixere Aetius, & discipulus ejus Eunomius sub Imperatore Constantio, dissimilem per omnia Patri asserentes Filium, & Filio Spiritum sanctum, ut refert S. Augustinus lib. de her. 54. & Filium à Patre, sanctum verò Spiritum à Filio procreatum esse docentes, ut narrat S. Epiphanius her. 76. Qui autem secuti sunt hanc haeresein, dicti sunt Aetiani ab Aetio, frequentius Eunomiani ab Eunomio, & communissimè Anomœi, propter dissimilitudinem, quam invehebant in sanctissimam Trinitatem.

Aetium & Eunomium proximè subsecutus est Macedonius Constantinopolitanus, cujus sectatores ab ejus nomine nuncupati sunt Macedoniani, qui, quia partim Arianis consenserunt, docentes cum illis Spiritum esse creaturam; partim ab illis disenserunt, consentientes cum Orthodoxis Filium unius & ejusdem esse substantiae cum Patre, dicti quoque sunt Semiariani. Quare autem illis etiam *Pneumatomachorum* nomen potius attributum fuerit, quam Anomœis, qui tam, imò magis in Spiritum sanctum blasphema-

bant, hæc ratio esse potest, quia Macedonians singulare fuit, quod de Spiritu sancto malè sentirent; cum de Filio idem sentirent, quod Catholici: Anomœis verò hoc non fuit singulare; cum tam de Filio quam de Spiritu sancto malè senserint. Macedoniani igitur à præcipuo, vel etiam fortasse unico errore *Pneumatomachi* vocati sunt; sicut Anomœi sic sunt vocati, propter eorum blasphemiam in Filium, cujus divinitatem potissimum impugnabant, illum impudenter asserentes Patri per omnia dissimilem, quod non faciebant Ariani politici.

Addam hic nonnullos fuisse etiam inter Orthodoxos tempore S. Basilii, qui Spiritum Sanctum nominare Deum volebant, quos aliquando imitatus est S. Basilus, qui æconomiae causa, & ne quibuldam hæreticis, qui tunc in urbe plurimum poterant, qualemcumque occasionem ipsum ejiciendi præberet, cum magno Ecclesiæ suæ damno, aliquandiu, donec libertatis & tranquillitatis tempus succederet, in publicis de Spiritu sancto sermonibus, à nuncupatione Dei abstinuit; rem tamen hoc vocabulo significatam Spiritui sancto attribuendo, & argumentis probando.

Audiamus hac de re S. Gregorium Nazianzenum in oratione in laudem S. Basilii: *Illi nydam*, inquit, *atque apertam vocem, qua Spiritui sancto divinitatem tribueret, arripere cupiebant. . . ut eo cum summa theologica lingua civitate pulso, Ecclesiam ipsi occuparent. . . quas eorum insidias ut eluderet Basilus, aliis quidem vocibus à Scriptura petitis, testimoniisque minime dubiis, eandem vim habentibus, necessariisque argumentis adversarios ita comprimebat, ut nullo modo repugnare, atque in contrarium niti possent. . . Sed tamen propriam & apertam vocem interim usurpare differebat, tum ab ipso Spiritu, tum ab aliis etiam sinceris ipsius propugnatoribus veniam petens, ac rogans, ne hoc suo consilio offenderentur, nec committerent, ut dum unam voculam retinere conarentur, propter inexplebilem cupiditatem omnia perderent. . . Quod aliquis melius quam quivis alii Spiritum sanctum Deum nosset, ex eo perspicue constat, quod & hoc sæpe de loco superiore, quoad per tempus licebat, predicavit, & privatim apud eos, à quibus interrogabatur, haud cunctanter confessus est. . . Cum temporis angustiis premeremur, hanc ipse rationem inhibet, ut sibi quidem verbi dispensationem, nobis autem, quos ob nominis obscuritatem nemo accusaturus, patria quæ ejectionis esset, laquei libertatem committebat.*

Basilus igitur aliquando in publicis concionibus, cum de Spiritu sancto ageret, ab eo nuncupando Deo absteinebat prudenter, pacis & concordiae causa, atque ut Ecclesiæ suæ incolumitati consulere; eludendo insidias malevolorum, qui occasionem captabant cum ab urbe pellendi, ut eo pulso, Ecclesiam impunè vastare possent. Sic autem æconomiae gratia, à nuncupatione Dei, cum de Spiritu sancto loquebatur, publicè absteinebat, ut tunc Spiritum sanctum verbis æquivalentibus Deum diceret, eique, quæ non nisi vero Deo conveniunt, attribueret, & de eo probaret validissimis argumentis, quibus opprimebantur ii, qui ei adversabantur. Præterea, in privatis colloquiis, interrogantibus de Divinitate Spiritus sancti incunctanter respondebat, illum esse Deum; imò & privatos hortabatur, ut palam Spiritum sanctum Deum assererent, & defenderent. Insuper ipse etiam è suggestu sæpe, quoad per tempus licuit, Spiritum sanctum concepto verbo Deum nuncupavit.

Itaque Basilus præter æconomiam, qua aliquando difficili tempore usus est circa Spiritum sanctum, immeritò aliquando dubius fuisse circa divinitatem illius diceretur. Quod amplius ostendi potest ex eo, quod omittebam, & narrat Gregorius Nazianzenus loco citato. *In suis*, inquit, *ad me sermonibus apertius id ostendit (neque enim quidquam unquam, cum de his rebus mecum colloqueretur, animo testum occultumque habuit) non simpliciter hoc affirmans, sed quod antea ipsi perraro acciderat, sibi rem omnium maxime horrendam imprecatus, nempe ut ab ipso Spiritu*

ritu excideret, nisi cum Patre & Filio Spiritum ut consubstantialem & aequalem coleret.

Hanc suam mentem innumeris locis expressit Basilii, præsertim lib. de Spiritu sancto, & lib. 5. adversus Eunomium, ubi tit. 1. Spiritum sanctum æquè nominat Deum, ac Patrem & Filium. Cum, inquit, quæ communia sunt creaturis, Spiritui sancto non communicentur; & quæ Spiritus propria sunt, creatura non communicentur; colligitur hinc Spiritum non esse creaturam: quoniam quæ communia sunt Patri & Filio, eadem communia sunt & Spiritui. Nam quibus designatur in Scriptura Pater & Filius esse Deus, eisdem designatur & Spiritus esse Deus. Ex quibus colligitur ejusdem Spiritum esse deitatis cum Patre. Quoniam quæcumque Patri ut Deo, non ut Patri insunt, & quæcumque Filio ut Deo, non ut Filio insunt, ea etiam Spiritui insunt, non autem creaturis; sicut nomina & res creaturis incommunicabiles, soli Trinitati communes: patet Trinitatem esse consubstantialem. Porro si quis præfatam æconomiam in Basilio vult reprehendere, eam quoque reprehendat, necesse est, in Constantinopolitana Synodo, quæ in suo Symbolo divinitatem Spiritus sancti verbis tantum æquivalentibus asseruit, nec eum, sicut Patrem & Filium, expressè nuncupavit Deum.

ARTICULUS II.

Utrum Spiritus sanctus sit verus Deus.

S. I.

Probatur ex sacris litteris Spiritus sancti divinitas.

1. **I**saïa c. 6. qui dicit: Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere; & videte visionem, & nolite cognoscere, &c. Dominus Deus exercituum est, quem eod. cap. ter sanctum inelamant Seraphim. At Paulus Apostolus Act. cap. ult. eadem illa verba attribuit Spiritui sancto. Bene, inquit, Spiritus sanctus locutus est per Isaiam Prophetam ad patres nostros, dicens: Vade ad populum istum, & dic ad eos: Aure audietis, & non intelligetis; & videntes videbitis, & non perspicietis. Igitur Spiritus sanctus Dominus Deus exercituum est.

Simili modo probatur Spiritum sanctum esse Deum ex Act. cap. 5. ubi Petrus Apostolus vers. 3. dicit: Anania, cur tentavit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? Et versu 4. addit: Non es mentitus hominibus, sed Deo. Ex Psal. 94. ubi de Deo loquens David, ait: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra; sicut in irratione secundum diem temptationis in deserto, &c. Juncta epist. ad Hebræos c. 3. ubi sic loquitur Apostolus: Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra; sicut in exacerbatione, &c. Et sic loquendo, Apostolus attribuit Spiritui sancto verba, quæ olim protulerat Psaltes in persona Dei. Et 1. Cor. c. 3. ubi sic ait Paulus: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Juncta c. 6. ubi hæc habet Apostolus: An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est? Ex ead. epist. c. 12. ubi dicitur: Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Et divisiones ministrarum sunt, idem autem Dominus. Et divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Tum inferius additur: Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult. Quibus verbis aperte significat Apostolus, Spiritum sanctum esse Dominum, à quo sunt divisiones ministrarum, & Deum, à quo sunt divisiones operationum.

2. In Scripturis Spiritui sancto attribuntur ea, quæ soli Deo conveniunt, ut vis comprehensiva divinitatis. Nobis autem, inquit Apostolus, revelavit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit,

quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei. Ex quibus Apostoli verbis Spiritum sanctum non esse creaturam colligit S. Athanasius epist. ad Serapionem de Spir. sanct. Item S. Ambrosius lib. 2. de Spir. sanct. cap. 12. in eadem verba sic discurret: Quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei. Numquid exclusus est Dei Filius? Non utique, quia nec Spiritus sanctus exclusus est, cum dicitur: Neque Patrem quis novit, nisi Filius? Ergo unius & Pater, & Filius, & Spiritus sanctus & natura sunt & scientia. Neque cum omnibus, quæ per Filium facta sunt, sanctus annumerandus est Spiritus: cum Deum Patrem noverit, quem, sicut scriptum est, quis potest nosse, nisi Filius? sed & Spiritus sanctus novit. . . . Quid est igitur Spiritus, qui alia Dei novit, per quem Deus omnipotens revelatur? Numquid plenitudine divinitatis inferior est, qui ejusdem cum Patre substantia etiam hoc exemplo probatur, &c.

Ut immensitas: nam dicitur Psal. 138. Quò ibo à Spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? Et Sap. c. 1. Spiritus Domini replevit orbem terrarum. Et Joel. c. 2. Effundam Spiritum meum super omnem carnem. Ex quibus textibus sic differit S. Ambrosius l. 1. de Spiritu sancto c. 7. Cum omnis creatura certis natura sua sit circumscripta limitibus, . . . quomodo quis audeat creaturam appellare Spiritum sanctum, qui non habeat circumscriptam determinatamque virtutem? quia & in omnibus & ubique semper est, quod utique divinitatis & dominationis est proprium. . . . De qua creatura dici potest, quia repleverit universa, quod scriptum de Spiritu sancto? Domini est omnia complere, qui dicit, Ego cælum & terram compleo. Si ergo Dominus est, qui cælum complet & terram, quis potest Spiritum sanctum judicare dominationis & divine potestatis exortem, qui replevit orbem, &c.

Ut virtus sanctificandi animas: nam dicitur ad Tit. c. 3. Secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum salvatorem nostrum: ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Et 1. Cor. c. 6. Hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in nomine Domini nostri Jesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. Et Rom. cap. 3. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hinc Spiritus sanctus vocatur, ejusd. epist. c. 1. Spiritus sanctificationis. Hic planè congruunt verba S. Ambrosii lib. 1. de Spir. sanct. c. 5. Bonus ergo Spiritus. Bonus autem, non quasi acquirens, sed quasi imperiens bonus est: non enim accipit à creaturis, sed accipitur Spiritus sanctus, sicut non sanctificatur, sed ipse sanctificat. Creatura enim sanctificatur: sanctificat autem Spiritus sanctus, in quo licet verbi communio, discretio tamen nature est: sanctus enim dicitur & homo, qui accipit, & Deus, qui tribuit sanctitatem, . . . non ergo potest sanctificatio & corruptela unius esse nature. Et ideo non potest gratia sancti Spiritus & creatura unius esse substantiæ. Itaque cum omnis invisibilis, præter Trinitatem, reliqua natura . . . non impertiat spiritalem gratiam, sed acquirat . . . separanda utique est à societate Spiritus sancti communitas creature.

Ut vis efficiendi homines naturæ divinæ confortes, filios Dei adoptivos, & hæredes vitæ æternæ: hæc enim vis cum virtute sanctificandi conjuncta est. Unde qui hanc habet, habet & illam; & Scripturæ, quæ hanc Spiritui sancto attribunt, illam simul & indivisibiliter attribunt. Præterea, dicitur epist. 1. Joan. c. 4. In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis. Et Rom. c. 8. Quicumque Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei: non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Et 2. Cor.